

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

بررسی ابعاد فقهی سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار بانکی

وهاب قلیچ

MBRI-PP-96006

آبان ۱۳۹۶

مقاله سیاستی

www.mbri.ac.ir

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران: میدان آرژانتین، ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰

کدپستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱ صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

www.mbri.ac.ir

- دیدگاه و نظرات ارائه شده در این مقاله متعلق به نویسندگان بوده و لزوماً نظر پژوهشکده پولی و بانکی را منعکس نمی کند.
- کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پژوهشکده پولی و بانکی می باشد، لیکن استفاده از نتایج این مقاله با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

۱- مقدمه	۳
۲- سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار	۴
۳- روش‌های تجهیز منابع در سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار	۵
۳-۱- عقد ودیعه	۵
۳-۱-۱- تعریف عقد ودیعه	۶
۳-۱-۲- احکام عقد ودیعه	۶
۳-۱-۳- آسیب‌شناسی استفاده از عقد ودیعه در سپرده‌گذاری بانکی	۸
۳-۲- عقد وکالت	۸
۳-۲-۱- تعریف عقد وکالت	۹
۳-۲-۲- احکام عقد وکالت	۱۰
۳-۲-۳- آسیب‌شناسی استفاده از عقد وکالت در سپرده‌گذاری بانکی	۱۲
۳-۲-۴- راهکارهای پیشنهادی جهت تخفیف چالش‌ها	۱۸
۴- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری	۲۲
۵- منابع و مأخذ	۲۳

بررسی ابعاد فقهی سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار بانکی

وهاب قلیچ^۱

چکیده

جای تردید نیست که ابعاد مختلف نظام بانکی کشور نیازمند آسیب‌شناسی و اصلاح مقرراتی، اجرایی و نظارتی است. یکی از بخش‌های مهم نظام بانکی کشور بخش تجهیز منابع است که بر اساس ماده ۳ قانون عملیات بانکی بدون ربا، بانک‌ها مجاز هستند تا در قالب سپرده قرض‌الحسنه (جاری و پس‌انداز) و سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار به تجهیز منابع اقدام نمایند.

با عنایت به اهمیت سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار در بخش تجهیز منابع بانکی، این گزارش سعی داشته تا به بررسی ابعاد فقهی این سپرده‌پذیری بپردازد. در این یادداشت به دو عقد ودیعه و وکالت اشاره شده است. تحلیل و بررسی عقد ودیعه نشان می‌دهد این عقد تناسب خوبی با سپرده‌پذیری بانکی ندارد؛ همچنین عقد وکالت ضمن آنکه از ظرفیت‌های خوبی برای این کار برخوردار است اما با چالش‌ها و محدودیت‌هایی نیز همراه می‌باشد. این گزارش سعی دارد تا با طرح این دسته از چالش‌ها، راهکارهایی را جهت تخفیف آن ارائه نماید.

کلیدواژه: سپرده‌پذیری، نظام بانکی، ودیعه، وکالت، بانکداری اسلامی

^۱ عضو هیئت علمی پژوهشکده پولی و بانکی بانک مرکزی .

۱- مقدمه

با پیروزی انقلاب اسلامی، لزوم اسلامی کردن روابط و معاملات پولی و بانکی در کشور مطرح شد. در اولین قدم شورای پول و اعتبار با مصوبه سوم دی‌ماه ۱۳۵۸ ضمن کاهش نرخ بهره نام آن به «حداکثر کارمزد دریافتی» و «حداقل سود تضمین شده» تغییر داد. در قدم بعدی جهت تکمیل اقدامات انجام شده در راستای اسلامی‌سازی نظام پولی و بانکی کشور، «قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره)» در جلسه هشتم شهریورماه ۱۳۶۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و سپس در تاریخ دهم شهریور ماه همان سال مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفته و جهت اجرا به دولت ابلاغ گردید.

این قانون با ۲۷ ماده شامل پنج فصل با عناوین ذیل است:

فصل اول: اهداف و وظایف نظام بانکی در جمهوری اسلامی ایران

فصل دوم: تجهیز منابع پولی

فصل سوم: تسهیلات اعطایی بانکی

فصل چهارم: بانک مرکزی ایران و سیاست پولی

فصل پنجم: متفرقه

همانطور که مشخص است فصل دوم قانون عملیات بانکی بدون ربا به «تجهیز منابع پولی» اختصاص دارد. در این فصل در سه ماده از ماده ۳ تا ماده ۶ به نحوه تجهیز منابع توسط بانک‌ها پرداخته شده است. به موجب ماده ۳، دو نوع منبع برای تجهیز منابع بانک‌های بدون ربا در نظر گرفته شده است:

«ماده ۳- بانک‌ها می‌توانند، تحت هر یک از عناوین ذیل به قبول سپرده مبادرت نمایند: الف) سپرده قرض‌الحسنه:

۱- جاری ۲- پس انداز ب) سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار. تبصره - سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار که بانک در بکار گرفتن آنها وکیل می‌باشد، در امور مشارکت، مضاربه، اجاره بشرط تملیک، معاملات اقساطی، مزارعه، مساقات، سرمایه‌گذاری مستقیم، معاملات سلف و جعاله مورد استفاده قرار می‌گیرد.»

سپرده‌های قرض‌الحسنه (جاری و پس‌انداز) بر مبنای قرارداد قرض بدون بهره است و سپرده‌گذار حق دارد هر زمانی که مایل باشد منابع خودش را از حساب خود برداشت نماید. البته در حساب‌های جاری این امر با استفاده از چک نیز مقدور است.

بانک در بکارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار که به دو نوع کوتاه‌مدت و بلندمدت تقسیم می‌شود، از طرف مردم وکیل است و می‌تواند این وجوه را در قالب عقود اسلامی بکار گیرد و در پایان سال مالی سود حاصله را پس از کسر حق‌الوکاله خود بین سپرده‌گذاران توزیع نماید. البته بانک‌ها می‌توانند اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار را تعهد و یا بیمه کنند (ماده ۴ قانون عملیات بانکی بدون ربا).

بخش سوم «دستورالعمل اجرایی چگونگی محاسبه سود قطعی سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار با احتساب حق‌الوکاله بکارگیری سپرده‌ها»، ابلاغی ۱۸ دی ۱۳۸۲، نیز متذکر این نکته شده است و بیان می‌دارد که سود قطعی (پس از کسر حق‌الوکاله) در مقایسه با سودهای علی‌الحساب پرداختی به سپرده‌گذاران طی سال مالی، یکی از سه حالت زیر را خواهد داشت:

۱. سودهای علی‌الحساب پرداختی به سپرده‌گذاران بیشتر از سود قطعی است.
۲. سودهای علی‌الحساب پرداختی به سپرده‌گذاران برابر با سود قطعی است.
۳. سودهای علی‌الحساب پرداختی به سپرده‌گذاران کمتر از سود قطعی است.

در حالت‌های اول و دوم سودهای علی‌الحساب پرداختی به سپرده‌گذاران به عنوان سود قطعی تلقی می‌گردد. اما در حالت سوم باید تفاوت، بین سپرده‌گذاران تقسیم گردد.

همچنین بند چهارم از ماده ۲۰ قانون عملیات بانکی بدون ربا، بانک مرکزی را در تعیین انواع و میزان حداقل و حداکثر کارمزد خدمات بانکی (مشروط بر اینکه بیش از هزینه کار انجام شده، نباشد) و حق‌الوکاله بکارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری که توسط بانک‌ها دریافت می‌شود، طبق آئین‌نامه‌ای که به تصویب هیئت وزیران می‌رسد و بر اساس ماده ۱۹، مجاز به دخالت و نظارت دانسته است. افزون بر این بنا بر ماده ۲۳ از فصل پنجم این قانون، وجوه دریافتی تحت عنوان کارمزد و حق‌الوکاله جزو درآمدهای بانک‌ها بوده و قابل تقسیم بین سپرده‌گذاران نمی‌باشد. این گزارش سعی در بررسی ابعاد فقهی سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار بانکی دارد. بر این اساس در ابتدا به معرفی ماهیت سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار در دو محور عقد ودیعه و عقد وکالت طرح شده و چالش‌های هر یک مورد طرح و بررسی قرار خواهد گرفت. بخش انتهایی این گزارش به ارائه راهکارهایی جهت تخفیف این دسته از چالش‌ها اختصاص خواهد داشت.

۲- سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار

سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار که بانک در بکار گرفتن آنها وکیل می‌باشد، در امور مشارکت، مضاربه، اجاره بشرط تملیک، معاملات اقساطی، مزارعه، مساقات، سرمایه‌گذاری مستقیم، معاملات سلف و جعاله مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این نوع سپرده‌ها بانک استرداد اصل سپرده‌ها را برطبق قرارداد منعقد شده تعهد و یا به هزینه خود بیمه می‌نماید. بانک در پایان هر دوره منافع حاصله را پس از کسر حق‌الوکاله خود به نسبت مدت و مبلغ سپرده طبق آیین‌نامه و دستورالعمل‌های بانکی بین سپرده‌گذاران تقسیم می‌نماید.

سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار به دو صورت کوتاه‌مدت و بلندمدت است. صاحب حساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت هر موقع می‌تواند از وجوه خود برداشت و یا مجدداً وجوهی را به حساب خود اضافه نماید. سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت از جهت مدت یکساله، دوساله، سه ساله و پنج ساله پذیرفته می‌شود که پس از هر سررسید، تمدید سپرده به مدت‌های بیشتر طبق مقرراتی میسر خواهد بود.

۳- روش‌های تجهیز منابع در سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار

در یک نگاه کلی می‌توان سپرده‌گذاری بانکی را اینچنین تعریف کرد: «سپردن وجوه به بانک قراردادی است که به موجب آن شخص مبلغ معینی پول را به بانک مورد نظر خود تسلیم می‌کند. بانکدار حق دخل و تصرف در این پول را به حساب شخصی خود دارد و در همین حال تعهد استرداد آن را به محض مطالبه مشتری بر پایه شروط پیش‌بینی شده در قرارداد خواهد داشت» (کاشانی، ۱۳۷۶: ۹۹).

سپرده‌گذاری خود به دو نوع سپرده‌گذاری عام و خاص تقسیم می‌شود:

۱. سپرده‌گذاری عام هنگامی است که توافق بانک و مشتری بر این است که پول سپرده‌شده عیناً مسترد نشود بلکه معادل آن پول به سپرده‌گذار پس داده شود. سپرده‌گذاری عام، نوع غالب و رایج سپرده‌گذاری بانکی است.
۲. سپرده خاص، سپرده‌ای است که به موجب آن می‌بایست همین سپرده به سپرده‌گذار مسترد شود و هدف از این نوع سپرده‌گذاری صرفاً نگهداری مال است. موضوع سپرده خاص غالباً اشیاء قیمتی و گرانبهاست. با این حال پول، سهام با نام و بی‌نام و اوراق بهادار نیز می‌توانند متعلق سپرده‌گذاری خاص شوند. برای مثال هنگامی که وجوهی از سوی یکی از طرفین قرارداد و در انتظار تنظیم سند معامله به یک سردفتر اسناد رسمی سپرده می‌شود، در بسیاری از موارد از نوع سپرده‌گذاری خاص محسوب می‌شود. این وجوه به ملکیت سردفتر در نمی‌آید و اگر رعایت موازین امانت را در نگهداری آن کرده باشد در برابر تلف یا سرقت آن مسئولیت ندارد. هنگامی که در مورد نوع سپرده‌گذاری تردیدی برانگیخته می‌شود اصل بر این است که نظر طرفین بر سپرده‌گذاری خاص می‌باشد زیرا اینگونه سپرده‌گذاری با قواعد عمومی قرارداد ودیعه منطبق است. اصل بر این است که مستودع باید عین مالی را که دریافت کرده است پس بدهد. نظر پذیرفته شده در همه سیستم‌های حقوقی بانکی این است که در سپرده‌گذاری عام، وجوه سپرده شده به مالکیت بانک در می‌آید و بانک در برابر سپرده‌گذار بدهکار می‌گردد. بنابراین سپرده‌گذار حقی نسبت به وجوه سپرده شده ندارد. بانک می‌تواند هرگونه تصرفی در سپرده‌ها که متعلق به خود اوست بنماید. اگر این وجوه گم شود یا مورد سرقت یا اختلاس قرار گیرد یا در آتش‌سوزی از بین برود مسئولیت آن متوجه بانک خواهد بود (کاشانی، ۱۳۷۶: ۹۸-۹۹).

روش‌های تجهیز منابع در سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار از لحاظ نظری در قالب‌های مختلفی پی‌شهاد شده است. در این تحقیق به دو قالب عقد ودیعه و عقد وکالت که بیشتر از سایر قالب‌ها مدنظر محققین قرار داشته است، پرداخته می‌شود.

۳-۱- عقد ودیعه

یکی از عقود که به لحاظ کارکردی امکان استفاده در سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار برای آن قابل تصور است، عقد ودیعه می‌باشد. به همین منظور در ادامه ابتدا تعریف عقد ودیعه و احکام آن و سپس آسیب‌شناسی استفاده از این عقد در نظام بانکی ارائه می‌شود.

۳-۱-۱- تعریف عقد ودیعه

ودیعه در لغت به معنی «سپردن» و «استقرار یافتن» است. امام خمینی (ره) در کتاب تحریر الوسیله در خصوص ودیعه می‌نویسد: «ودیعه عقدی است که فائده آن نائب گرفتن دیگری در حفظ مال خویش است، و عبارتی دیگر نهادن مال خود در دست دیگری است تا او آن را برای مالکش حفظ و نگهداری کند، غالباً کلمه ودیعه را به آن مال اطلاق می‌کنند، صاحب مال را مودع و آن کسی که مال را نزد او امانت می‌گذارند، مستودع می‌گویند (موسوی خمینی، ۱۳۸۰: ۱۴۱).

در خصوص مشروعیت ودیعه باید اذعان داشت که این مشروعیت در آیات قرآن کریم^۱ و روایات معصومین علیهم‌السلام^۲ مشخص است. همچنین این عقد نزد عرف دارای کاربرد بوده و نزد اهل علم امری پذیرفته شده است.

۳-۱-۲- احکام عقد ودیعه

یکی از آثاری که عقد ودیعه به دنبال دارد لزوم حفظ مال است (شهید ثانی، ۱۳۷۳: ۲۳۲). امین باید مال مورد ودیعه را به نحوی که امانت‌گذار خواسته است، حفظ نماید و اگر برای نگهداری ترتیبی از طرف مالک مقرر نشده باشد، بر اساس متعارف از آن نگهداری کند (فرزین‌وش و شعبانی، ۱۳۸۱: ۵۴۳).

بر امین (مستودع) واجب است امانت را به مقدار متعارف حفظ کند و آن را در جایی که حرز آن نوع کالا است بگذارد، مثلاً جامه و پول و زیورآلات را در صندوق و امثال آن و حیوان را در محلی قرار دهد که عموماً امثال آن حیوان را در آنجا قرار می‌دهند.

بنابر نظر اکثر فقها، گیرنده ودیعه حق استفاده از آن را ندارد و در صورتی که بدون اجازه ودیعه‌گذار از آن استفاده کند، متعدی (متجاوز) شناخته می‌شود و در صورت تلف شدن، ضامن آن است. اگر گیرنده ودیعه با اجازه ودیعه‌گذار از آن بهره‌گیرد، دو حالت متصور است: حالت اول، مواردی است که گیرنده ودیعه می‌تواند با حفظ ودیعه از آن استفاده نماید. در این صورت ودیعه تبدیل به عاریه می‌شود. حالت دوم، مواردی است که استفاده از ودیعه موجب مصرف و از بین رفتن آن شده و عین آن باقی نمی‌ماند. در این حالت، ودیعه به قرض تبدیل می‌شود و گیرنده ودیعه ضامن برگرداندن مثل آن است. با توجه به از بین رفتن عین، نمی‌توان آن را از مصادیق عاریه دانست (توکلی، ۱۳۸۱: ۶۸).

یکی از مسائل مهمی که فقها در مورد این اثر ودیعه بحث کرده‌اند این است که اگر به هر ترتیب مال ودیعه تلف شود یا متحمل خسارتی شود، مسئولیت مستودع چیست؟ فقها در پاسخ این سوال مسئله تصرف در مال و ید را بحث می‌کنند.

^۱ ر.ک. آیه ۵۸ سوره نساء، آیه ۲۸۳ سوره بقره، ۲۷ سوره انفال

^۲ ر.ک. وسائل الشیعه، ج ۱۳، باب ۲

تصرف در مال را «ید» می‌گویند خواه آن تصرف قانونی و یا غیر قانونی باشد. اما اگر تصرف در مال غیر به اجازه مالک و یا به اذن نماینده مالک و یا به اذن قانون باشد، ید را «امانی» می‌گویند و اگر تصرف در مال غیر بدون اذن مالک و قانون باشد، تصرف مزبور را تصرف غاصبانه خوانده و ید متصرف را ید «عدوانی» و «ضمنی» می‌نامند.

مهمترین تفاوت ید امانی و ید ضمنی را می‌توان به این نحو بیان کرد که فردی اگر دارای ید امانی باشد، اصولاً مسئول تلف یا نقص مال مورد امانت نیست، مگر آنکه تعدی و یا تفریط وی ثابت گردد. اما اگر فردی دارای ید ضمنی باشد، مسئول هرگونه نقص به مال دیگری است، هرچند که نقشی در ایجاد آن آسیب و ضرر به مال در اختیار خود نداشته باشد (فرزین‌وش و شعبانی، ۱۳۸۱: ۵۴۳). بنابراین این مسئله مورد اتفاق همه فقها است که ید مستودع امانی است و تا زمانی که افراط یا تفریطی از سوی او نباشد ضامن نخواهد بود.

فقهای امامیه همه مصادیق ضمان امانت‌گیرنده یا مستودع را در قالب دو عنوان تعدی و افراط مطرح ساخته‌اند (فرزین‌وش و شعبانی؛ ۱۳۸۱: ۵۵۲): تفریط را که فقها با عبارت «ترک ما یجب فعله» بیان نموده‌اند، بدین معنی است که امانت‌گیرنده در محافظت از مال ودیعه اهمال کرده و آنچه را عادتاً موجب حفاظت آن است انجام نداده است؛ به طوریکه در نظر عرف تسامح موصوف گردد. همچنین فقها تعدی را به مفهوم و معنای «فعل ما یجب ترک» تلقی نموده‌اند و آن بدین معناست که مستودع تصرفاتی که برخلاف اذن مالک بوده و نباید انجام می‌داده، انجام داده است.

یکی دیگر از مسائلی که توسط فقها در باب ودیعه مورد بحث قرار گرفته است، مسئله بازگرداندن یا رد مال ودیعه است. امام خمینی (ره) در این خصوص عقیده دارند: «رد ودیعه در اولین فرصت ممکن واجب می‌شود اگر مالک آن را مطالبه کند هرچند که مالک کافر باشد (البته کافری که مالش احترام داشته باشد) بلکه بنابر احتیاط هر چند کافر حربی باشد که مالش برای مسلمین مباح است، و در رد امانت مقدار واجب این است که دست از آن مال بردارد و بین آن و مالکش حائل نشود و اما اینکه خودش آن را بردارد و به مالک برساند واجب نیست؛ پس اگر مثلاً در صندوقی مقفل و یا اطاقی دربسته قرارش داده همین کافی است که قفل را از صندوق بردارد و درب خانه را باز کند و به مالک بگوید امانت خود را بردار، به همین مقدار تکلیف خود را انجام داده و از عهده خود خارج ساخته است، همچنانکه در مسئله فوریت و رد آن در اولین فرصت ممکن فوریت عرفی کافی است، پس اگر در حال غذاست لازم نیست سیر نشده از طعام برخیزد و اگر در نماز است حتی در نماز نافله و امثال آن، آن را بشکنند، و آیا اینکه جایز است برای احضار دو شاهد رد امانت را به تاخیر اندازد؟ اقوی این است که آری مگر آنکه احضار دو شاهد باعث تاخیر زیاد شود که در این صورت تاخیر جایز نیست مخصوصاً آنجائی که با حضور شاهد امانت را به او نسپرده باشند، البته این در جایی است که رخصت در تاخیر و عدم تعجیل نداشته باشد و گر نه اشکالی نیست در اینکه فوریت و مبادرت واجب نیست» (موسوی خمینی؛ ۱۳۸۰: ۱۴۷).

اما اگر رد مال ودیعه مطالبه شود و امین از رد آن امتناع کند؛ از تاریخ امتناع، احکام امین بر او مترتب نیست و وی ضامن تلف و هر نقص و عیبی است که در مال ودیعه حادث گردد، اگرچه آن عیب و یا نقص مستند به فعل او نباشد؛ زیرا با قطع رابطه امانی، ودیعه منحل شده و متصرف غاصب به حساب می‌آید (نجفی، ۱۴۱۷ق: ۱۲۷-۱۲۸).

اما در خصوص مخارج مورد ودیعه باید گفت هرگاه مال مورد ودیعه برای سالم ماندن احتیاج به صرف هزینه‌هایی داشته باشد، بر امانت‌گیرنده واجب است که این هزینه‌ها را انجام دهد و حق دارد برای دریافت هزینه‌ها به مالک مال مراجعه نماید. احکام فقهی نشان می‌دهد که این حق مراجعه صرفاً مربوط به هزینه‌هایی است که آنها را مالک مال یا وکیل او اجازه داده باشد (فرزین‌وش و شعبانی، ۱۳۸۱: ۵۴۹).

۳-۱-۳- آسیب‌شناسی استفاده از عقد ودیعه در سپرده‌گذاری بانکی

با توجه به مطالب پیش گفته این سوال طرح می‌شود آیا ودیعه امکان استفاده به عنوان سپرده‌گذاری بانکی را دارد یا خیر؟ به نظر می‌رسد با اینکه سپرده‌گذاری بانکی از جهت هدف و طبیعت نزدیکترین مشابهت با عقد ودیعه را دارد، اما با این حال هیچ یک از سه ویژگی مهم ودیعه یعنی ۱- بقای مالکیت مال برای ودیعه‌گذار، ۲- تعهد ودیعه‌گیر به نگهداری مورد ودیعه و ۳- تعهد ودیعه‌گیر به استرداد عین مال مورد ودیعه در سپرده‌گذاری بانکی به چشم نمی‌خورد (سیفلو، ۱۳۸۹: ۲۷).

به عبارتی میان سپرده‌گذاری پول در نظام بانکی و عقد ودیعه تفاوت‌هایی وجود دارد که مانع استفاده از این عقد در امر سپرده‌گذاری می‌شود. مهمترین این تفاوت‌ها عبارت است از:

- بانک برخلاف ودیعه، تعهد نگهداری عین وجوه سپرده را ندارد و می‌تواند در برابر دیدگان سپرده‌گذاران این پول را به شخص دیگری تحویل دهد.

- بانک برخلاف ودیعه، تعهد ردّ عین آن را ندارد. تعهد بانک رد معادل همان پولی است که از سپرده‌گذار دریافت کرده است.

- بانک برخلاف احکام ودیعه ضامن استرداد پول به سپرده‌گذار است حتی اگر در تلف مرتکب هیچ تقصیری نشده باشد (اصل عدم مسئولیت که در ماده ۶۱۴ قانون مدنی آمده است نسبت به بانک قابل اجرا نیست) (کاشانی، ۱۳۷۶: ۹۹).

از این رو مشخص می‌شود که استفاده از عقد ودیعه چندان مناسب سپرده‌گذاری بانکی نمی‌باشد.

۳-۲- عقد وکالت

به استناد قانون عملیات بانکی بدون ربا، قرارداد مربوط به سپرده‌های مدت‌دار (کوتاه‌مدت و بلندمدت) بر رابطه وکیل- موکل مبتنی بوده و می‌بایست در عقود از قبیل مشارکت، مضاربه، معاملات سلف، معاملات اقساطی، مزارعه، مساقات، جعاله و سرمایه‌گذاری مستقیم مورد استفاده قرار گیرد. بانک بایستی سود حاصل از عملیات مذکور را طبق قرارداد منعقد شده متناسب با مدت و مبالغ سپرده‌ای سرمایه‌گذاری و رعایت سهم منابع بانک، پس از کسر حق الوکاله بین صاحبان سپرده‌ها تقسیم کند.

مواد ۹ و ۱۰ آئین‌نامه فصل دوم قانون عملیات بانکی بدون ربا (بهره) (تصویب نامه شماره ۸۱۹۶۲ مورخ ۱۳۶۲/۹/۲۷ هیئت وزیران) به این موضوع پرداخته است:

«ماده ۹- بانک‌ها سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار را که در به کار گرفتن آنها وکیل می‌باشند، به عنوان منابع سپرده‌گذار، در امور مشارکت، مضاربه، اجاره به شرط تملیک، معاملات اقساطی، مزارعه، مساقات، سرمایه‌گذاری مستقیم، معاملات، سلف و جعاله مورد استفاده قرار می‌دهند.

تبصره - قبول سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار برای مصرف در یک طرح خاص، طبق مقررات مربوط، مجاز است. شمول حکم ماده ۸ در مورد این قبیل سپرده‌ها منوط به درج آن در قرارداد مربوطه می‌باشد.

ماده ۱۰- به هیچ یک از سپرده‌های دریافتی تحت عنوان سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار رقم تعیین شده از قبل به عنوان سود پرداخت نخواهد شد. منافع حاصله از عملیات موضوع ماده ۹ بر اساس قرارداد منعقد، متضمن وکالت، بین بانک و سپرده‌گذار متناسب با مدت و مبالغ سپرده‌های سرمایه‌گذاری، پس از وضع سپرده‌های قانونی مربوط و رعایت سهم منابع بانک به نسبت مدت و مبلغ در کل وجوه بکار گرفته شده در این عملیات تقسیم خواهد شد.

تبصره ۱- حق الوکاله بکارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری از سهم منافع سپرده‌گذاران کسر خواهد شد. میزان حداقل و حداکثر حق الوکاله به تصویب شورای پول و اعتبار خواهد رسید.

تبصره ۲- در قراردادهای منعقد بین بانک و سپرده‌گذار قید مصالحه منافع مصرف مشاع سپرده و نحوه محاسبه و پرداخت منافع الزامی است.»

از آنجاکه رابطه سپرده‌گذار و بانک وکالت است، سپرده‌گذار به بانک وکالت عام می‌دهد که وجوه او را همراه سایر وجوه و منابع بانکی، به نحو مشاع در فعالیت‌های اقتصادی سودآور بکار گیرد. البته بانک دو نوع رابطه حقوقی با سپرده‌گذار برقرار خواهد ساخت؛ از یک طرف بانک وکیل سپرده‌گذار در بکارگیری وجه سپرده داشته و از طرف دیگر شریک وی در تامین منابع است. چراکه بخشی از منابعی که به نحو مشاع به کار گرفته می‌شود متعلق به خود بانک بوده یا مربوط به سپرده‌های جاری و پس‌انداز است که در مالکیت بانک قرار دارد. از این‌رو رابطه هر سپرده‌گذار با سایر سپرده‌گذاران رابطه مشارکت می‌شود. از این جهت سود سپرده‌های سرمایه‌گذار در ابتدای امر مشخص نخواهد بود (مسعودی، ۱۳۸۷: ۱۱۷).

حال در ادامه ابتدا به تعریف عقد وکالت و احکام آن و سپس به آسیب‌شناسی استفاده از این عقد در نظام بانکی پرداخته می‌شود.

۳-۲-۱- تعریف عقد وکالت

وکالت در لغت به معنای تفویض و واگذاری کاری به کسی و اعتماد کردن به وی است و در اصطلاح عقدی است که به سبب آن یکی از طرفین، دیگری را برای انجام امری نایب خود قرار می‌دهد. امام خمینی (ره) وکالت را اینگونه تعریف می‌کنند: «وکالت عبارت است از اینکه انسان کار خود را به دیگری واگذار کند که تا زنده است انجام دهد و یا تا زنده است یکی از امور او را راه بیندازد» (موسوی خمینی، ۱۳۸۰: ۲۶۷). ماده ۶۵۶ قانون مدنی ایران عقد وکالت را عقدی می‌داند که به موجب آن یکی از طرفین، طرف دیگر را برای انجام امری نایب خود می‌نماید.

مرحوم صاحب جواهر مشروع بودن این عقد را بدون تردید و آن را از امور بدیهی و بی نیاز از استدلال می داند و برخی دیگر از فقها جواز آن را مستند به آیاتی از قرآن مجید و روایاتی از سنت می دانند (فرزین‌وش و شعبانی؛ ۱۳۸۱: ۵۷۸).

عقد وکالت از ارکان ذیل برخوردار است (موسویان، ۱۳۸۶: ۱۱۸-۱۱۹):

الف) ایجاب و قبول: عقد وکالت مانند عقدهای دیگر نیاز به اعلام اراده و رضایت طرفین به انعقاد آن دارد و طرفین با هر لفظ و زبانی که مقصود از وکالت را برساند، می توانند عقد را جاری سازند.

ب) طرفین عقد: شخصی که نایب می گیرد موکل و نایب را وکیل می گویند. وکیل و موکل باید شرایط عمومی قراردادهای شامل بلوغ، عقل، قصد و اختیار را داشته باشند.

ج) مورد وکالت: آنچه مورد وکالت واقع می شود باید شرایط ذیل را داشته باشد:

- از اموری باشد که نیابت پذیر است.

- از امور ممنوعه برای موکل یا وکیل نباشد.

- معلوم و معین باشد.

- مملوک در تصرف موکل باشد.

همچنین برای وکالت اقسامی وجود دارد:

الف) وکالت خاص؛ در این نوع مورد وکالت و محدوده اختیارات وکیل معلوم است.

ب) وکالت عام که خود به سه گونه تقسیم می شود:

- عام از جهت تصرف و خاص از جهت متعلق وکالت؛ به طور مثال، گفته شود این سرمایه معین را هر نوع که صلاح می دانی استفاده کن اعم از بیع و اجاره و ...

- عام از جهت متعلق وکالت و خاص از جهت تصرف؛ به طور مثال، موکل بگوید هر آنچه از اموال من را که صلاح می دانی بفروش.

- عام از جهت تصرف و متعلق وکالت؛ به طور مثال، موکل به هر نوع تصرفی در جمیع اموال خود وکالت دهد.

۲-۲-۳ احکام عقد وکالت

مهمترین احکام مرتبط با عقد وکالت بدین شرح است:

- عقد وکالت از جمله عقدهای جایز است که با فوت یا جنون یکی از طرفین، باطل می شود. البته طرفین می توانند در ضمن عقد لازم خارجی شرط کنند تا زمانی که آن عقد باقی است، عقد وکالت هم باقی باشد و طرفین حق فسخ آن را نداشته باشند (موسویان، ۱۳۸۶: ۱۱۹). موضوع جایز بودن وکالت در ماده ۶۷۹ قانون مدنی تصریح شده است: «موکل می تواند هر وقت بخواهد وکیل را عزل کند، مگر اینکه وکالت وکیل یا عدم عزل در ضمن عقد لازم شرط شده باشد»

- وکیل نسبت به آنچه از موکلش در دست دارد امین است یعنی اگر تلف شد ضامن نیست مگر آنکه در حفظ آن کوتاهی کرده باشد و یا بیش از حد متعارف به کارش بسته باشد (موسوی خمینی؛ ۱۳۸۰: ۲۷۹).
- بر وکیل واجب است که اموال موکل را در صورت مطالبه او به وی بازگرداند. حال اگر بدون عذر از این امر امتناع ورزید، ضامن است زیرا ید او از این به بعد عدوانی خواهد بود. اما اگر عذری در تسلیم داشته باشد، ضامن نخواهد بود (شهید ثانی، ۱۳۷۳: ۳۸۳).
- وکالت از جمله عقود اذنی است و موکل برای وکیل تفویض اختیار می‌کند تا به نمایندگی از جانب او به تصرف بپردازد. بدین طریق وکیل حق ندارد از تصرفی که به او اذن داده شده است تجاوز نماید؛ به عبارتی وکیل وظیفه دارد به دقت مواظب رعایت مصلحت موکل خود باشد و از محل وکالت خود تعدی نکند. البته اگر قرائن دلالت بر آن داشته باشد که تجاوز از محل مورد رضایت موکل است، اشکال ندارد (فرزین‌وش و شعبانی، ۱۳۸۱: ۵۸۶-۵۸۷).
- هر اقدامی که وکیل در محدوده اختیارات وکالتی خود انجام می‌دهد به منزله عمل و اقدام موکل است؛ به عبارتی هر معامله‌ای که وکیل در حدود مورد وکالت انجام دهد به حساب موکل بوده، مگر خلاف آن ثابت شود (قلیچ، ۱۳۹۳: ۶۳).
- رعایت مصلحت موکل بر وکیل لازم است و وکیل از آنجاکه جانشین موکل است باید همانند او نسبت به تامین مصالح خویش، تلاش عقلایی داشته باشد. ماده ۶۶۷ قانون مدنی در این خصوص می‌گوید: «وکیل باید در تصرفات و اقدامات خود مصلحت موکل را مراعات نماید و از آنچه موکل با صراحت به او اختیار داده یا برحسب قرائن و عرف و عادت داخل در اختیار اوست تجاوز نکند»
- برای وکیل جایز نیست که دیگری را در انجام کاری که خودش وکیل انجام دادنش شده، وکیل نماید نه وکیل از طرف خود و نه وکیل از طرف موکلش، مگر به اذن موکل که به اذن او هر دو قسم توکیل برای او جایز است؛ حال اگر موکل یکی از آن دو قسم را تعیین کند که همان متبع است و دیگر تعدی از آن جائز نیست؛ همچنین اگر وکیل دوم، وکیل از موکل باشد، نه از وکیل، خود در عرض وکیل خواهد بود پس وکیل اول نمی‌تواند او را عزل کند و با عزل شدن او این عزل نمی‌شود بلکه حتی اگر وکیل اول از بین برود و دومی همچنان وکالتش باقی است، اما اگر وکیل از طرف خود او باشد او حق دارد وی را عزل کند و وکالتش تابع وکالت او است در نتیجه اگر موکل او را عزل کند و یا عمر او سرآید وی خود به خود من عزل می‌شود و بعید نیست که در این صورت نیز موکل حق داشته باشد او را عزل کند هر چند وکیل اول عزلش نکرده باشد (موسوی خمینی؛ ۱۳۸۰: ۲۷۴).
- وکالت به چند طریق خاتمه یافته و یا منقضی می‌شود. این طرق عبارتند از با عزل موکل، با استعفای وکیل، با موت یا حجر وکیل یا موکل و همچنین با از بین رفتن متعلق وکالت یا انجام مورد وکالت توسط موکل.

۳-۲-۳- آسیب‌شناسی استفاده از عقد وکالت در سپرده‌گذاری بانکی

اما استفاده از عقد وکالت در سپرده‌گذاری بانکی از چالش‌هایی برخوردار است. برای آسیب‌شناسی این موضوع به مهمترین موارد اشاره می‌شود:

۱. چالش‌های پرداخت سود علی‌الحساب

سود علی‌الحساب وجهی است که قبل از اتمام و به نتیجه رسیدن عملیات سرمایه‌گذاری و حصول و محاسبه سود قطعی از جانب بانک به صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری پرداخت می‌شود. از آنجاکه صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری معمولاً کسانی هستند که می‌خواهند ضمن حفظ اصل سرمایه خود، از سود حاصل از آن استفاده کنند و از آنجا که در یک نظام بانکی با حجم انبوه سپرده‌ی سرمایه‌گذاری مشاع، امکان محاسبه سود قطعی حاصل از عملیات و سهم هر یک از سپرده‌گذاران در فواصل زمانی کوتاه ممکن نیست، بانک باید سود قطعی سپرده‌گذاری را بعد از پایان دوره مالی و پس از کسر هزینه‌ها محاسبه کند. بدیهی است این به معنای پرداخت یک‌باره سود پس از پایان دوره مالی و اتمام محاسبات است که یقیناً به کاهش رغبت و انگیزه صاحبان وجوه برای سپرده‌گذاری در بانک منجر می‌شود.

تعبیه نرخ سود علی‌الحساب (انتظاری) در بانکداری ایران و پرداخت دوره‌ای آن به سپرده‌گذاران، در واقع برای رفع همین دغدغه بوده است. به عبارت دیگر مسئولان نظام بانکی کشور به این نتیجه رسیده‌اند که برای جلوگیری از بروز بحران انگیزه، می‌توان با اعلام نرخ «سود علی‌الحساب» در ابتدای هر دوره و پرداخت دوره‌ای آن، سپرده‌گذاران را نسبت به سپرده‌گذاری در بانک راغب نگه داشت.

اما سود علی‌الحساب همانگونه که از عنوان آن بر می‌آید باید صرفاً علی‌الحساب و نه قطعی و نهایی باشد. از این رو بنابر تبصره ۲ ماده ۱۴ دستورالعمل اجرایی قبول سپرده، بانک‌ها نمی‌توانند به هیچ یک از سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار، رقم تعیین‌شده‌ای را از قبل به عنوان سود اعلام و یا پرداخت نمایند، بلکه سود پرداختی به صورت علی‌الحساب بوده و پس از طی دوره مشارکتی به طور قطعی تسویه می‌شود. به بیان دیگر تعبیر علی‌الحساب بودن و غیرقطعی بودن سود بانک‌ها برای این منظور است که بانک‌ها صرفاً بر حسب محاسبات و انتظارات خود نرخ محدودی را به سپرده‌گذاران اعلام دارند تا امکان تصمیم‌گیری و انتخاب برای سپرده‌گذاران راحت‌تر فراهم آید. بدیهی است اگر رفتار سود قطعی با سودهای علی‌الحساب شود، شبهه ربوی شدن عملیات بانکی به وضوح قابل اثبات می‌گردد (قلیچ، ۱۳۹۳: ۶۴)، موضوعی که رخداد آن در امر وکالت‌پذیری بانک‌های کشور در سپرده‌پذیری مدت‌دار دور از واقعیت نمی‌باشد.

^۱ مصوبه پانصد و چهاردهمین جلسه شورای پول و اعتبار؛ مورخ ۱۳۶۲/۱۰/۱۸.

نکته قابل توجه آن است که این ایراد منحصر به وجود سود قطعی بالاتر از سود علی‌الحساب و عدم پرداخت مابه‌التفاوت آن به سپرده‌گذاران نمی‌شود؛ بلکه چه بسا سود قطعی پایین‌تر از سود علی‌الحساب باشد و بانک بنا به تعهدی که به پرداخت حداقل سود دارد، از سهم و حقوق سهامداران این کسری را جبران کند که تعارض این امر با مقوله عدالت و قاعده تبعیت نما از اصل محتمل و قابل تصور است.

دلیل آنکه سود علی‌الحساب از ماهیت خود فاصله گرفته است و در عمل به عنوان سود قطعی و نهایی قرار می‌گیرد آن است که در بانک‌های کشور به علت پیچیدگی و هزینه‌زا بودن محاسبات، عموماً تقسیم منافع ناشی از عملیات بانکی (تخصیص منابع) به نسبت منابع سپرده‌گذار و منابع بانک صورت نمی‌گیرد و به عبارتی هیچ نسبتی برای توزیع سود بین بانک و سپرده‌گذاران و بین هر یک از انواع سپرده‌ها به نحو دقیق و متقن، محاسبه و اعلام نمی‌شود. از این رو سود علی‌الحساب اعلام شده از سوی بانک‌ها سود قطعی تلقی می‌شود و این از مهمترین آسیب‌ها و اشکالات اجرای وکالت توسط بانک‌ها در بکارگیری سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار در پوشش منابع وکالتی است.

چالش دیگر این است که اگر این مشکل وجود نداشته باشد و سود علی‌الحساب به نحو قطعی نباشد و مابه‌التفاوت پس از محاسبه نهایی سود و زیان به سپرده‌گذاران پرداخت شود، در این وضعیت، آن مبلغی که پیش از محاسبه به سپرده‌گذار پرداخت می‌شود از لحاظ حقوقی دارای ابهام است.

نکته آخر در خصوص پرداخت سود علی‌الحساب به موضوع مصالحه برمی‌گردد. طبق قاعده تبعیت نما از اصل، سود بعمل آمده از سپرده‌های سپرده‌گذاران حق قانونی و شرعی آنان است و پرداخت سود علی‌الحساب صرفاً جهت برنامه‌ریزی اولیه و ایجاد ساختار انگیزشی برای سپرده‌گذاران اعلام شده است. بنابراین دریافت مابه‌التفاوت سود نهایی با سود علی‌الحساب حق سپرده‌گذاران است. اما یکی از توجیهاتی که برای تصحیح چگونگی توزیع سود و زیان ارائه شده است، اینست که بانک در قرارداد پذیرش سپرده‌ها قید «مصالحه بانک و سپرده‌گذار در مورد منافع و نحوه محاسبه و پرداخت منافع» را ذکر می‌نماید و همین قید مبنای تصحیح توزیع سود و زیان است؛ زیرا بانک بر اساس این مصالحه اولیه برای خود این حق را محفوظ نگه می‌دارد که سود حاصل از بکارگیری سپرده‌ها را به صلاحدید خود توزیع نماید. همچنین بر این اساس، بانک سهم سود هر یک از انواع سپرده سرمایه‌گذاری را به گونه‌ای تعیین می‌کند که نرخ‌های سود متفاوتی برای سپرده‌های کوتاه مدت، یک ساله، دو ساله، سه ساله و پنج ساله به دست آید. هر چند می‌توان این توجیه را به گونه‌ای ظاهر شرعی داد، اما به نظر می‌رسد که این توجیه به دور زدن حرمت ربا و پرداخت سود در مقابل مدت سپرده‌گذاری منجر گردد؛ به خصوص آنکه، نرخ سود سپرده‌ها در بسیاری سال‌ها ثابت مانده است. همچنین در اکثر موارد، سپرده‌گذاران بدون مطالعه مفاد قرارداد سپرده‌گذاری اقدام به افتتاح حساب می‌نمایند و به هیچ عنوان نیت و قصد مصالحه با بانک آن هم بر روی حق مسلم خود را ندارند. از طرف دیگر، پایه و شالوده قاعده مصالحه آن است که بانک در پایان سال مالی و پس از محاسبه سود و زیان درباره موارد ابهامی با مشتری مصالحه موردی نماید نه اینکه مصالحه مبنا و اساس توزیع سود و زیان قرار داشته باشد.

در این راستا این سوال مطرح است که آیا در واقعیت امر، سپرده‌گذاران به صلح مازاد احتمالی سود واقعی خود نسبت به سود علی‌الحساب رضایت دارند و آیا حاضرند همواره از سهم و حق شرعی خود به نفع بانک بگذرند و یا آنکه این

مصالحه صرفاً بر حسب شرطی تحمیلی و یکطرفه و عموماً متکی بر عدم آگاهی امضاکنندگان قرارداد برقرار شده است؟

۲. آشنایی ناکافی مشتریان با مفهوم وکالت بانکی

عموم مردم با مفهوم و کارکرد کلی وکالت حقوقی آشنایی دارند، اما در خصوص وکالت بانک در بکارگیری وجوه سپرده‌ها این آگاهی ناکافی به نظر می‌رسد. نامانوس بودن عقد وکالت در امر سرمایه‌گذاری مالی، متنوع بودن منابع بانک از جهت ماهیت حقوقی، مشخص نبودن شیوه بکارگیری وجوه هر سپرده‌گذار و عوامل دیگر موجب نامفهومی وکالت بانکی نزد مشتریان می‌شود. برای مثال در برخی از فرم‌های سپرده‌گذاری بانکی آمده است: «بانک ... به وکالت از طرف سپرده‌گذار با داشتن حق توکیل، وجه این سپرده را طبق قانون عملیات بانکی بدون ربا به طور مشاع بکار گرفته و منافع حاصله را پس از کسر حق‌الوکاله طبق آیین‌نامه و مقررات مربوط با داشتن حق مصالحه منافع بانک و سپرده‌گذاران به تناسب مبلغ و مدت به کار گرفته شده تادیه خواهد نمود.»

بکارگیری واژه‌های حقوقی «حق توکیل»، «مشاع»، «حق‌الوکاله»، و «حق مصالحه» موجب می‌شود که فهم همین بند دشوار به نظر برسد. از این رو است که سپرده‌گذاران عموماً بدون توجه به متن و مفاد قرارداد آن را امضا کرده و وجوه خود را در اختیار بانک قرار می‌دهند. این در حالی است که در بانکداری اسلامی مشتری بانک بایستی علم به ارکان اساسی معامله داشته باشد (موسویان، ۱۳۷۷: ۶۳).

۳. عدم قصد واقعی مشتریان در وکالت‌دهی به بانک

سپرده‌گذاران به علت عدم اطلاع کافی از مفهوم و فرآیند وکالت بانکی، عموماً قصد حقیقی در اعطای نمایندگی به بانک را ندارند. بنابراین در واقعیت امر وکالت نام برده شده در تبصره ماده ۳ قانون عملیات بانکی بدون ربا، جنبه قراردادی پیدا نمی‌کند. حتی اگر به هنگام گشایش حساب، سپرده‌گذار نوشته یا فرم‌هایی را امضا کند که در آن متن تبصره مزبور به کار رفته باشد، چنین وکالتی با قصد واقعی سپرده‌گذار و بانک منطبق نیست (کاشانی، ۱۳۷۶: ۱۰۹). از آنجاکه عقد تابع قصد است، عدم قصد کردن وکالت‌دهی به بانک‌ها موجب ایجاد شبهه شرعی در تجهیز اینگونه منابع بانکی می‌شود.

۴. عدم بطلان وکالت با فوت موکل و عدم رعایت حق تنفیذ ورثه

اگر بانک در قراردادهایی که با وام‌گیرندگان بسته است به وکالت از سوی سپرده‌گذاران (شخص حقیقی) عمل کرده باشد، فوت هر یک از سپرده‌گذاران وکالت بانک را باطل می‌کند (ماده ۶۷۸ قانون مدنی) و تا تنفیذ ورثه، اقدامات بانک دچار اختلال می‌گردد؛ حال آنکه در شرایط موجود، فوت یا عوارض اهلیت سپرده‌گذار، تاثیری در قراردادهای بانک با وام‌گیرنده ندارد (کاشانی، ۱۳۷۶: ۱۱۰).

۵. تعارض تسهیلات تکلیفی با مفهوم وکالت

تسهیلات تکلیفی که به صورت قانون بودجه هر ساله به تصویب نمایندگان مجلس می‌رسد نظام بانکی را موظف می‌کند جهت حمایت از اقشار آسیب‌پذیر یا موسساتی که به دلایلی نیاز به حمایت دارند مبالغی تسهیلات با لحاظ سودی پایین‌تر در اختیار آنان قرار دهد، نظام بانکی در مواجهه با این مسئله دو مسئولیت اساسی دارد؛ از طرفی به عنوان یکی از نهادهای مهم اقتصادی وظیفه دارد در تحقق اهداف و سیاست‌های کلی نظام تلاش کند از طرف دیگر به عنوان امین و وکیل سپرده‌گذاران مسئولیت دارد سرمایه آنان را در بخش‌هایی که سود مناسبی برای آنها به همراه دارد بکارگیرد و این دو با هم در تعارض قرار می‌گیرند (موسویان، ۱۳۷۸: ۲۰۵).

۶. تعارض تضمین اصل سپرده‌ها با مفهوم وکالت

اگر سمت بانک حقیقاً وکالت باشد بر پایه احکام عقد وکالت بانک امین سپرده‌گذاران است و در صورتی که تقصیری در عملیات خود نکرده باشد و دچار زیان گردیده یا ورشکست شده و سپرده را از دست بدهد، مسئولیتی در برابر سپرده‌گذاران نخواهد داشت. از این بابت بایستی تعهد بانک به استرداد اصل سپرده‌ها را که در ذیل ماده ۴ قانون عملیات بانکی بدون ربا^۱ پیشنهاد شده است را بازگشت جدی از فکر وکالت دانست. البته دلیل آن هم روشن است؛ وکیل شمردن بانک به موجب تبصره ماده ۳ این قانون، رها شدن بانک از بازپرداخت اصل سپرده‌ها را در پی دارد که با روح و هدف بانکداری ناسازگار است. اگر مردم احساس کنند بانک نسبت به استرداد سپرده‌ها مسئولیتی ندارد فوراً عکس‌العمل نشان می‌دهند و سپرده‌های خود را از بانک‌ها خارج می‌کنند و یا از سپرده‌گذاری بیشتر خودداری می‌نمایند و همین امر نظام بانکی کشور را فلج خواهد کرد. بنابراین پیشنهاد متعهد شدن بانک به بازپرداخت اصل سپرده‌ها که در ماده ۴ قانون مذکور مطرح شده کاملاً ضروری بوده است (کاشانی، ۱۳۷۶: ۱۱۱-۱۱۲). از این رو تضمین اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت از روی ناچاری و صرفاً جهت حفظ مشتریان صورت گرفته و کمتر با مفهوم وکالت ارتباط دارد.

۷. عدم امکان نظارت و کنترل سپرده‌گذاران نسبت به بانک متناسب با مقتضای وکالت

در قرارداد وکالت، وکیل موظف است در راستای نظرات موکل دست به فعالیت بزند. از سویی حق نظارت و کنترل بر اقدامات وکیل برای شخص موکل محفوظ است و این حق تا هنگامی که رابطه وکالت به قوت خود باقی است، ادامه خواهد داشت؛ این در شرایطی است که در نظام بانکی سازوکاری جهت نظارت و کنترل مستقل سپرده‌گذارانی که جایگاه موکل را دارند بر اقدامات و قراردادهای بانک تعریف نشده است.

^۱ ماده ۴: بانک‌ها مکلف به بازپرداخت اصل سپرده‌های قرض الحسنه (پس‌انداز و جاری) می‌باشند و می‌توانند اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار را تعهد و یا بیمه نمایند.

۸. مشکل عدم تفکیک بین طرف اصیل و وکیل توسط سپرده‌گذاران

سپرده‌گذاران عموماً بانک را طرف اصلی و اصیل در قرارداد تلقی می‌کنند و بانک را متعهد در قبال خود و نه نماینده و وکیل خود می‌دانند؛ از این رو سپرده‌گذاران هیچ یک از تعهدات بانک در برابر اشخاص دیگر را نمی‌پذیرند و این امر بر خلاف نص ماده ۶۷۴ قانون مدنی است که موکل باید تعهداتی را که وکیل پذیرفته است به مورد اجرا گذارد. از سوی دیگر گرچه بانک در تنظیم قراردادهای اعطای تسهیلات از وجوه سپرده‌گذاران بهره‌برداری می‌کند ولی بانک قراردادهای خود را اصالاً امضا کرده و به مورد اجرا می‌گذارد و وظیفه حساب‌ساز پس دادن به سپرده‌گذاران را ندارد و حال آنکه بر طبق ماده ۶۶۸ قانون مدنی وکیل باید صورت حساب عملکرد خود را به موکل بدهد. البته موکل می‌تواند ضمن قرارداد وکالت یا پس از آن، وکیل را از دادن صورت حساب معاف کند. از سوی سوم، در قراردادهای تسهیلاتی که میان بانک و تسهیلات‌گیرندگان بسته می‌شود، فرض اصیل بودن متعاملین (ماده ۱۹۶ قانون مدنی) اجرا می‌شود و تسهیلات‌گیرندگان، بانک را طرف واقعی در قرارداد می‌دانند نه سپرده‌گذاران را (کاشانی، ۱۳۷۶: ۱۰۹).

۹. عدم کسب رضایت سپرده‌گذاران در برخی از نحوه‌های صرف وجوه وکالتی

پدیده مهمی که امروزه در نظام بانکی کشور رخ می‌دهد آن است که برخی از بانک‌ها بدون دریافت رضایت سپرده‌گذاران به عنوان موکلین بانک، سپرده‌ها را در مجاری غیرمولد و صرفاً سفته‌بازانه همچون خرید زمین و ساخت و ساز مسکن و مجتمع‌های بزرگ تجاری سرمایه‌گذاری می‌کنند. حال سوال اینجاست که چگونه بانک‌ها به عنوان وکلای سپرده‌گذاران بی‌اذن و بی رضایت موکلان خود، در اینگونه فعالیت‌های ریسکی وارد می‌شوند و اصلاً آیا این نوع وکالت بانکی در استفاده اینگونه‌ای از سپرده‌ها مطابق با ضوابط و شرایط شرعی عقد وکالت بوده و ثمرات عقد را با شبهه مواجه نمی‌سازد؟ (قلیچ، ۱۳۹۳: ۶۴). البته بدیهی است که در وکالت عام ضرورتی نیست که بانک در جزئیات فعالیت‌های سرمایه‌گذاری از سپرده‌گذاران اذن بگیرد؛ اما نکته مهم اینجاست که مسیر و جهت سرمایه‌گذاری‌ها باید مطابق نظر سپرده‌گذاران به عنوان موکلان امر وکالت باشد.

۱۰. عدم امکان تفکیک در محاسبه سود سپرده‌ها

از آنجاکه منابع بانکی از محل انواع مختلف سپرده‌ها با ماهیت قرضی (سپرده‌های پس‌انداز قرض‌الحسنه و جاری) و ماهیت وکالتی (سپرده‌های سرمایه‌گذاری) به علاوه آورده سهامداران بانک تامین می‌شود و بانک‌ها عموماً از منابع قرض‌الحسنه‌ای نیز در فعالیت‌های سودآور و انتفاعی استفاده می‌برند، سهم هر یک از منابع در سود حاصل شده مشخص نبوده و به صورت مجزا در ترازنامه آورده نمی‌شود. البته برای رفع این مانع از قراردادان لفظ مصالحه استفاده می‌شود که البته با این اقدام نمی‌توان بطور کامل حکم به امتزاج این منابع داد (سیفلو، ۱۳۸۹: ۶۶).

۱۱. برهم خوردن قاعده تجمیع حسابها

براساس قاعده تجمیع حسابها که در بانکداری متعارف دنیا به عنوان یک اصل عرفی پذیرفته شده است، هر مشتری اگرچه ممکن است حسابهای متعددی نزد یک بانک داشته و همچنین بدهی‌هایی نیز به بانک خود داشته باشد اما در تحلیل نهایی، مشتری صرفاً یک دین به بانک یا یک طلب از آن دارد و روابط حقوقی متعدد در نهایت در قامت یک رابطه واحد خود را نشان می‌دهند. با استفاده از این قاعده، امکان تهاتر بدهی‌ها و مدیریت بهتر ریسک برای بانکها فراهم می‌شود. به بیان دیگر، بانکی که به مشتری تسهیلات می‌دهد و مشتری که سپرده‌های خود را نزد یک بانک نگهداری می‌کنند، هر دو ریسک عدم ایفای دین توسط طرف مقابل را متحمل می‌شوند. تهاتر، این ریسکها را به اندازه ریسکهای متقابل کاهش می‌دهد و آنها را کمتر می‌کند.

حال هنگامی که مشتری حساب سپرده سرمایه‌گذاری (کوتاه‌مدت یا بلندمدت) نزد بانک افتتاح می‌کند، از بانک طلبکار نمی‌شود بلکه وجوه خود را در اختیار بانک قرار می‌دهد تا به عنوان وکیل وی با آن وجوه سرمایه‌گذاری کند و چون بانک به سپرده‌گذار بدهکار نمی‌شود، تهاتری نیز رخ نخواهد داد. از آنجا که تهاتری رخ نمی‌دهد، تجمیع حسابها نیز اتفاق نمی‌افتد؛ بنابراین نیاز به وثایق افزایش می‌یابد، هزینه‌های معامله بالا می‌رود و ریسکهای بانک و مشتری افزایش می‌یابد. در چنین حالتی اگر بانک، مطالبات خود را از حساب سپرده سرمایه‌گذاری مشتری برداشت کند، هیچ بعید نیست که وی را بتوان به اتهام خیانت در امانت تحت تعقیب قرار داد (قنبری، ۱۳۹۳).

۱۲. ناهماهنگی و عدم شفافیت قوانین در وکالت‌پذیری بانکها

یکی از مشکلات موجود در قوانین و مقررات عملیات بانکی بدون ربا در خصوص وکالت‌پذیری بانکها، مشخص نبودن حیطه قانون، آیین‌نامه، دستورالعمل‌های اجرایی و مواردی مشابه آن است. برخی از مسائل اساسی در قانون مطرح نشده و به صورت پراکنده در آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های اجرایی و یا حتی در مواردی در مصوبه‌های شورای پول و اعتبار به آن پرداخته شده است که این امر نوعی ناهماهنگی در مجموعه مقررات حاکم بر وکالت‌پذیری بانکی کشور ایجاد کرده است.

به عنوان نمونه می‌توان به تقسیمات انواع سپرده‌ها اشاره نمود. توضیح آنکه، قانون عملیات بانکی بدون ربا هیچ تقسیمی از سپرده‌های سرمایه‌گذاری که مبتنی بر وکالت‌پذیری بانکها است، ارائه نمی‌دهد. آیین‌نامه و دستورالعمل‌های اجرایی قانون آن را به سپرده‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت تقسیم می‌کنند و به دنبال آن پس از گذشت حدود ۳ سال از اجرای قانون، سپرده‌های بلندمدت بر اساس تصمیم شورای پول و اعتبار به چهار نوع یک ساله، دو ساله، سه ساله و پنج ساله، تقسیم می‌شوند (توکلی، ۱۳۸۱: ۷۹).

۳-۲-۴- راهکارهای پیشنهادی جهت تخفیف چالش‌ها

با توجه به آنکه عقد وکالت نسبت به عقد ودیعه، قراردادی مناسبت‌تر برای جذب سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار است در ادامه سعی در ارائه راهکارهایی جهت تخفیف چالش‌های عقد وکالت با هدف بکارگیری آن در تجهیز منابع بانکی می‌نماییم:

از جمله پیشنهادات برای رفع چالش‌های سود علی‌الحساب، انجام نظارت بر پرداخت مابه‌التفاوت سود علی‌الحساب و سود قطعی توسط نهادهای نظارتی همچون نهاد نظارت شرعی است. نهادهای نظارتی که به نحو تخصصی به موضوع تعیین میزان سود قطعی و نهایی ورود می‌کند موجب می‌شود بانک به عنوان وکیل سپرده‌گذاران، میزان سود حاصل را پس از کسر حق‌الوکاله خود، به نسبت سهم هر یک (شامل میزان سپرده و مدت زمان سپرده‌گذاری) به آنان پرداخت نماید. البته نهاد نظارت شرعی بسته به وضعیت اجتماعی جامعه، قواعد فقهی رایج، قوانین و مقررات بالادستی، میزان تقاضای مشتریان بانکی و غیره می‌تواند در بستر ساختارهای متفاوتی اجرایی شود. همچنین خصوصی یا دولتی بودن نظارت شرعی، مسئولیت بانک مرکزی و بانک‌ها در قبال آن، نحوه تدوین استانداردهای واحد برای اجرایی کردن نظارت شرعی و غیره از جمله مباحثی است که می‌تواند نظارت شرعی را به انحای متنوعی در نظام بانکداری کشور اجرایی سازد. با توجه به آنکه سود قطعی بودن سود علی‌الحساب تنها در حالات خاص به وجود می‌آید، با اعمال نظارت و بازرسی تخصصی نهاد ناظر شرعی، مابه‌التفاوت‌هایی که حق سپرده‌گذاران است به آنان پرداخت خواهد شد.

نکته‌ای که در اینجا قابل طرح است، دشواری احتمالی تسویه پرداخت به افرادی است که پس از طی دوره سپرده‌گذاری، با بانک سپرده‌پذیر قطع ارتباط کرده‌اند. با توجه به گستردگی و پیشرفت بانکداری و روابط بازار بین بانکی و نیز با عنایت به آنکه بطور معمول سپرده‌گذاران سابق، حداقل در یک بانک دیگر دارای حساب می‌باشند، می‌توان با هماهنگی و استفاده از این ظرفیت‌ها، مابه‌التفاوت سود محاسبه شده به حساب این دسته از سپرده‌گذاران نزد بانک‌های مرتبط با ایشان واریز شود.

از دیگر پیشنهادات برای تخفیف چالش‌های پرداخت سود علی‌الحساب، می‌توان به متنوع‌سازی سپرده‌ها اشاره کرد. در این وضعیت سپرده‌گذارانی که از ابتدا به دنبال دریافت سود قطعی و بدون ریسک هستند از سپرده‌گذاران ریسک‌پذیر و طالب دریافت سود بیشتر ولو غیرقطعی منفک می‌شوند. به عبارتی بانک باید مجموعه‌ای از سپرده‌های سرمایه‌گذاری با نرخ‌های سود و ساختار زمانی^۱ مختلف در فهرست پیشنهادی خود داشته باشد تا انواع مشتریان نظام بانکی بنا به میزان ریسک‌پذیری و برنامه اقتصادی خود سپرده‌گذاری خود را انتخاب نمایند.

اینکه سپرده‌هایی که بانک‌ها بر حسب وکالت از سپرده‌گذاران دریافت می‌کنند از نرخ سود متغیر برخوردار باشند، امری روشن است. مثل آنکه بانک سپرده خاصی را تعریف کرده و منابع حاصله را در یک یا چند پروژه مشخص تسهیلات مشارکت مدنی یا پورتفوی از اعطای تسهیلات مبتنی بر عقود مشارکتی و مبادله‌ای تخصیص نماید و در

^۱ Term Structure

انتها ارزش افزوده ایجاد شده را پس از کسر حق الوکاله خود به سپرده‌گذاران پرداخت نماید. اما اینکه سپرده‌گذاری و تجهیز منابع در قالب عقد وکالت به چه نحوی می‌تواند دارای نرخ سود ثابت باشد محل سوال است.

در پاسخ باید اذعان داشت که عقود اسلامی از ظرفیت‌ها و تنوع فراوانی برخوردار هستند و محدود به امر مشارکت با نرخ سود متغیر نمی‌شوند. بانک می‌تواند با استفاده از این ظرفیت سپرده سرمایه‌گذاری خاصی را طراحی کرده و به مشتریان اعلام نماید که کلیه وجوه جمع‌آوری شده در این نوع سپرده‌گذاری صرفاً بر اساس عقد (بطور مثال) مباحه با نرخ سود ثابت ۱۶ درصد تسهیلات داده خواهد شد. بنابراین ملاحظه می‌شود که نرخ سود این دسته از سپرده‌ها از ابتدا ثابت بوده و برای جذب مشتریان ریسک‌گریز و یا کمتر ریسک‌پذیر مناسب می‌باشد. در این مثال، بانک می‌تواند مثلاً ۱۸ درصد سود از تسهیلات گیرندگان وجوه این سپرده خاص دریافت نماید و با کسر دو درصد حق الوکاله خود، ۱۶ درصد به سپرده‌گذاران این نوع سپرده سود قطعی و ثابت پرداخت نماید.

ممکن است این پرسش طرح شود که بانک از کجا می‌تواند مطمئن باشد که وجوه جمع‌آوری شده در این نوع سپرده خاص مباحه را می‌تواند با نرخ سود ۱۸ درصد به افراد تسهیلات بپردازد؟ به عبارتی با چه اطمینانی می‌تواند از افراد دارنده مازاد وجوه با نرخ قطعی و ثابت ۱۶ درصد سپرده جمع کرده و تضمین پرداخت سود مشخص به آنان دهد؟ در پاسخ باید گفت عموماً بانک‌ها با توجه به اطلاعات دوره‌های گذشته از سطح نیازمندی، تقاضا و نرخ‌های رایج بازار مطلع بوده و بر اساس این اطلاعات سپرده خاص مباحه با سود ثابت افتتاح می‌نماید. البته بانک‌ها قادرند با روش‌های مدیریت ریسک تا حدی این ریسک را تحت پوشش و مدیریت قرار دهند؛ به عنوان مثال بانک‌ها می‌توانند این نوع سپرده‌های با نرخ سود ثابت را برای دوره‌های کوتاه‌مدت‌تر مانند دوره‌های شش‌ماهه افتتاح نمایند؛ چرا که احتمال تغییر نرخ‌ها و شرایط بازار در کوتاه‌مدت پایین است (میثمی و موسویان، ۱۳۹۴: ۴۷۰-۴۶۹). البته این روش در قالب سپرده سرمایه‌گذاری خاص با استفاده از عقود مبادله‌ای که منابع جمع‌آوری شده را صرفاً در یک طرح خاص با سود قابل تعیین بکار می‌گیرند هم قابل طراحی و پیاده‌سازی است. همچنین استفاده از بیمه سپرده‌ها در بکارگیری آنان در اعطای تسهیلات جهت جلوگیری از ضرر بانک در مواقع نکول تسهیلات گیرندگان می‌تواند ابزار دیگری برای مدیریت ریسک بانک در موضوع سود علی‌الحساب باشد. افزون بر این یکی از شیوه‌های رایج بانک‌های اسلامی کشورهای مختلف جهان برای تنوع بخشی به تجهیز منابع بانکی استفاده از اوراق بهادار اسلامی (صکوک) است. از این رو جدا از ایجاد سپرده‌های مختلف، می‌توان استفاده از این اوراق را نیز جهت تجهیز منابع بانکی پیشنهاد نمود.

اما در خصوص ابهام ماهیت حقوقی سود علی‌الحساب پرداختی قبل از محاسبه سود قطعی می‌توان چنین بیان داشت که، اولاً به استناد مفهوم وکالت و نیز مواد ۴ و ۵ قانون عملیات بانکی بدون ربا، مواد ۸ و ۱۰ آئین‌نامه اجرایی فصل دوم قانون و مواد ۱۰، ۱۴ و ۲۰ دستورالعمل اجرائی فصل یاد شده، صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری، مادام که وکالت بانک را در مورد سپرده‌های خود ابطال نکرده‌اند و سود قطعی ناشی از عملیات بانک نیز محاسبه نشده است، حق مطالبه هیچ گونه وجهی از بانک ندارند. ثانیاً اصولاً مفهوم «علی‌الحساب» به معنی مبادله موقت پول و مانند آن بین دو شخصیت حقیقی یا حقوقی است. بدین معنی که یکی از طرفین وجهی را به طرف مقابل می‌پردازد، مشروط بر اینکه پس از محاسبه و حسابرسی، چنانچه گیرنده، واقعاً نسبت به تمام یا بخشی از وجه دریافتی، طلبکار نباشد، آن را

به پرداخت کننده مسترد نماید. بدیهی است قبل از انجام حسابرسی، به دلیل این که هنوز بدهکار بودن پرداخت کننده محرز نشده است، دریافت کننده معادل وجهی که به طور علی الحساب دریافت کرده به پرداخت کننده مدیون است. این مطلب کلی در مورد رابطه میان بانک و صاحبان سپرده‌های سرمایه‌گذاری نیز صادق است. به عبارت دیگر، اگر مفهوم واقعی سود علی الحساب در نظر باشد با پرداخت سود علی الحساب، اگرچه عین پول پرداختی به ملکیت سپرده‌گذار در می‌آید ولی ذمه وی تا زمان معلوم شدن سود قطعی، معادل همان مبلغ به نفع بانک مشغول می‌گردد. این مفهوم چیزی جز مفهوم قرض در عقود اسلامی نیست. به این ترتیب چنانچه ماهیت حقوقی وجهی که با عنوان سود علی الحساب به سپرده‌گذار پرداخت شود تنها در قالب مفهوم قرض طرح شود این مورد قابل توجیه و تبیین خواهد بود (میرجلیلی؛ ۱۳۸۱: ۱۳۰ و سیفلو، ۱۳۸۹: ۸۴-۷۵). از این رو پیشنهاد می‌شود جهت رفع ابهام مذکور، این نکته حقوقی به قالب قرارداد وکالت افزوده شود.

فارغ از چالش‌های پرداخت سود علی الحساب، چالش‌های دیگری نیز در امر تجهیز منابع بانکی با سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار وجود داشت که به شرح آن پرداخته شد. در ادامه به اهم راهکارهای پیشنهادی جهت تخفیف این چالش‌ها اشاره خواهد شد:

- همواره یک بخش مهم از سری پیشنهادات در تحقیقات بانکداری اسلامی به امر آموزش و فرهنگ سازی بر می‌گردد. مطالعات نشان داده است که عدم اطلاع کافی مشتریان و بعضاً کارکنان نظام بانکی از احکام و مفاهیم بانکداری اسلامی سرمنشا برخی از چالش‌ها و شبهات شرعی اجرای عملیات بانکی در کشور بوده است. مقوله وکالت در سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار از جمله مواردی است که نیاز است مشتریان و کارکنان نظام بانکی به خوبی با ابعاد و احکام آن آشنایی داشته باشند. شناخت این موضوع که سپرده‌گذاران در قالب عقد وکالت بانک را موظف در بکارگیری وجوه سپرده‌های سرمایه‌گذاری در قراردادها و پروژه‌های اقتصادی می‌کنند و شناخت این موضوع که سپرده‌گذاران چه نوع اختیاراتی را در ضمن قرارداد به وکیل خود (بانک) اعطا می‌کنند همگی موجب تقویت ارکان اجرای عقد وکالت در این نوع تجهیز منابع خواهد بود. آموزش همگانی با استفاده از رسانه‌های جمعی، ایجاد کیوسک اطلاع‌رسانی در شعب بانکی، تهیه و انتشار بروشور و جزوات آموزشی در شعب، الزام کارکنان شعب به آرایه توضیحات مقدماتی به مشتریان و اقداماتی از این دست می‌تواند در این مسیر راهشگنا باشد. روشن است که همراه با کسب اطلاع و دانش توسط سپرده‌گذاران در خصوص ماهیت و نحوه وکالت بانک در قبول سپرده‌های ایشان، به نحو طبیعی قصد واقعی در انعقاد قرارداد وکالت حاصل خواهد آمد و شبهه عدم قصد واقعی سپرده‌گذاران در اعطای وکالت به بانک تا حد زیادی مرتفع خواهد شد.

- در خصوص تسهیلات تکلیفی مناسب است که در قدم اول از حجم و تعداد اینگونه تسهیلات کاسته شود و نهادهای دولتی راهکار دیگری را جهت تامین مالی پروژه‌های خاص (همچون انتشار صکوک) برگزینند. دوم آنکه چنانچه شرایط اقتضا نماید که تسهیلات تکلیفی به بانک‌ها تحمیل شود، بایستی منابع صرفاً از منابع

سرمایه‌ای دولت در اینگونه بانک‌ها برداشت شود و از دست‌اندازی به منابع وکالتی که تحت مالکیت سپرده‌گذاران شخصی و خصوصی است پرهیز شود.

- در نظام بانکی سازوکاری جهت نظارت و کنترل مستقل سپرده‌گذارانی که جایگاه موکل را دارند بر اقدامات و قراردادهای بانک تعریف نشده است. با توجه به تعداد فراوان سپرده‌گذاران و عدم امکان نظارت تخصصی این افراد بر نحوه اجرای عقد وکالت توسط بانک، توصیه می‌شود در کنار استفاده از ظرفیت کنونی نظام بانکی کشور در حسابرسی و کنترل داخلی، نهادهای کارشناسی نظارت فنی و شرعی ایجاد شده و امر نظارت به این نهادها سپرده شود. همچنین لازم است در راس این نهادها، بانک مرکزی، مسئولیت نظارت بر این نهادها، دریافت گزارش‌های دوره‌ای آنان و انجام اقدامات انضباطی متناسب با متخلفین را برعهده بگیرد.

- با آموزش و اطلاع‌رسانی به مشتریان نظام بانکی، انجام قصد واقعی ایشان در انعقاد عقد وکالت با بانک و ایجاد و بکارگیری نهادهای مراقبتی و نظارتی، انتظار می‌رود که چالش «مشکل عدم تفکیک بین طرف اصیل و وکیل توسط سپرده‌گذاران» و چالش «عدم کسب رضایت سپرده‌گذاران در برخی از نحوه‌های صرف وجه وکالتی» هم تا حد زیادی برطرف گردد.

- یکی از چالش‌های موجود این است که سپرده‌های قرض‌الحسنه به اشتباه همپای سپرده‌های سرمایه‌گذاری توسط بانک‌ها در فعالیت‌های سودآور بکار گرفته می‌شود و این موضوع بانک را با چالش عدم امکان تفکیک در محاسبه سود سپرده‌ها مواجه می‌سازد. حال چنانچه سپرده‌های قرض‌الحسنه صرفاً در قالب قرض‌الحسنه به مشتریان نیازمند تخصیص یابد و با سایر تسهیلات انتفاعی بانک اختلاط نیابد، دیگر سودی از این مجرا برای بانک حاصل نخواهد شد که منجر به چالش عدم امکان تفکیک در محاسبه سود سپرده‌ها شود. این مقوله نیز در سایه استقرار مقررات بازدارنده و بکارگیری نهادهای نظارت فنی و شرعی قابل حل و فصل خواهد بود.

- در خصوص مشکل عدم تجمیع حساب‌ها و عدم امکان تهاتر بدهی‌ها می‌توان از قواعد شروط استفاده کرد. در این حالت با درج شرط ضمن عقد وکالت در هنگام افتتاح حساب، این امکان وجود خواهد داشت که از قاعده تجمیع و تهاتر حساب‌ها با هدف مدیریت ریسک بانکی بهره برد؛ گرچه این راهکار نیز کامل نبوده و همراه با محدودیت‌هایی است.

- مدتی است که اصلاح قوانین و مقررات بانکی در دستور کار نمایندگان محترم مجلس و متولیان امر در وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی قرار گرفته است. در این مسیر، اتخاذ اتحاد رویه در قانون‌نویسی و توجه به نکات اشاره شده در این تحقیق، می‌تواند به هماهنگی و شفافیت قوانین در وکالت‌پذیری بانک‌ها کمک برساند.

- قابل‌اعتراف است که برای یکسری از چالش‌های مطرح شده تاکنون راه‌حل‌های اجرایی، راهگشا و متقن پیدا نشده است؛ از این‌رو پیشنهاد می‌شود با بکارگیری سایر روش‌های تجهیز منابع آنچنان که گذشته به برخی از آنان اشاره شده است، تا حد امکان از میزان بروز و تحقق اینگونه چالش‌ها بکاهیم.

۴- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

جای تردید نیست که ابعاد مختلف نظام بانکی کشور نیازمند آسیب‌شناسی و اصلاح مقرراتی، اجرایی و نظارتی است. یکی از بخش‌های مهم نظام بانکی کشور بخش تجهیز منابع است که بنا به ماده ۳ قانون عملیات بانکی بدون ربا، سپرده‌پذیری سرمایه‌گذاری مدت‌دار یکی از مهمترین اقسام آن را تشکیل می‌دهد.

این گزارش سعی بر این داشت که با بررسی ابعاد فقهی این دسته از سپرده‌پذیری‌ها راهکارهایی را جهت تخفیف مشکل بیابد. در این گزارش ابتدا ماهیت سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار در نظام بانکی کشور معرفی گردید. سپس روش‌های تجهیز منابع در سپرده‌های سرمایه‌گذاری مدت‌دار در دو محور عقد ودیعه و عقد وکالت طرح شد و چالش‌های هر یک مورد طرح و بررسی قرار گرفت.

بررسی‌ها نشان داد که عقد ودیعه برای بکارگیری در این نوع از تجهیز منابع از تناسب کمی برخوردار است. همچنین بکارگیری عقد وکالت در صحنه عمل، همراه با چالش‌های جدی است. بخش انتهایی این گزارش سعی نمود تا با ارائه یکسری راهکارهای پیشنهادی به تخفیف این دسته از چالش‌ها بپردازد.

۵- منابع و مأخذ

- توکلی، محمد جواد (۱۳۸۱)، بررسی توزیع سود سپرده‌ها در نظام بانکی جمهوری اسلامی (۱۳۶۳-۷۹)، ماهنامه معرفت، ش ۵۳.
- سیفلو، سجاد (۱۳۸۹)، تحلیل مقایسه‌ای قابلیت تجهیز منابع مالی از طریق وکالتی و مشارکتی در نظام بانکداری بدون ربا و ارائه الگوی جدید برای بانکداری ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه امام صادق(ع).
- شهید ثانی (۱۳۷۳)، الروضه البهیه فی شرح اللمعه الدمشقیه، بیروت: دارالعلم اسلامی.
- فرزین‌وش، اسداله و احمد شعبانی (۱۳۸۱)، بررسی عقود در بانکداری اسلامی، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
- قلیچ، وهاب (۱۳۹۳)، وکالت بانک‌ها چه اقتضایی دارد، سود تعیین شده یا رقابتی؟ فصلنامه تازه‌های اقتصاد، سال یازدهم، شماره ۱۴۲.
- قنبری، حمید (۱۳۹۳)، روزنامه دنیای اقتصاد - شماره ۳۳۴۰.
- کاشانی، سید محمود (۱۳۷۶)، بررسی حقوقی چارچوب قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب شهریور ۱۳۶۲، مجموعه مقالات هشتمین همایش بانکداری اسلامی، تهران: موسسه عالی بانکداری ایران.
- مسعودی، علیرضا (۱۳۸۷)، حقوق بانکی، تهران: انتشارات پیشبرد.
- موسوی خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۰)، تحریرالوسیله، قم: دارالعلم.
- موسویان، سیدعباس (۱۳۷۷)، بررسی و تحلیل نارسایی‌های عقد وکالت در معاملات بانکی، نشریه تازه‌های اقتصاد، ش ۷۶.
- موسویان، سیدعباس (۱۳۷۸)، بانکداری اسلامی، تهران: موسسه تحقیقات پولی و بانکی.
- موسویان، سیدعباس (۱۳۸۶)، فرهنگ فقهی و حقوقی معاملات؛ تهران: پژوهشکده پولی و بانکی.
- میثمی، حسین و سیدعباس موسویان (۱۳۹۴)، الگوی مطلوب تجهیز منابع در بانکداری اسلامی؛ دلالت‌هایی برای اصلاح قانون عملیات بانکی بدون ربا، مجموعه مقالات بیست و ششمین همایش بانکداری اسلامی، تهران: موسسه عالی آموزش بانکداری.
- میرجلیلی، سید حسین (۱۳۸۱)، مسائل بانکداری بدون بهره در تجربه ایران، تهران: پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی.
- نجفی، محمد حسن (۱۴۱۷ق)، جواهر الکلام فی شرح شرایع الاسلام، بیروت: مؤسسه آل‌البیت، لإحياء التراث العربی.

فهرست گزارش‌های پژوهشی

عنوان	کد گزارش	نویسنده / نویسندگان
۱۳۹۶		
عوامل موثر بر هزینه مالی بنگاه‌های تولیدی	MBRI-PN-96005	سجاد ابراهیمی، سیدعلی مدنی زاده، امین محمدزاده
شناسایی منحنی فیلیپس سازگار با اقتصاد ایران	MBRI-PN-96004	مریم همتی
واکاوی ظرفیت تأمین مالی مغفول به پشتوانه وثایق منقول در شبکه بانکی	MBRI-PN-96003	زهرا خوشنود، مرضیه اسفندیاری
تأمین مالی پایدار و سودآوری بانک	MBRI-PN-96002	مهشید شاهچرا، ماندانا طاهری
بررسی تجربه کشورها در تدوین سند راهبردی بانکداری اسلامی	MBRI-RP-96001	لیلا محرابی، رسول خوانساری
۱۳۹۵		
شواهدی از رفتار قیمت‌گذاری در نرخ‌های تورم پایین و بالا	MBRI-RR-95017	سعید بیات
الگوی رفتاری سپر سرمایه قانونی بانک‌ها	MBRI-PP-95016	زهرا خوشنود، مرضیه اسفندیاری
بروزرسانی جعبه ابزار پیش‌بینی تورم	MBRI-RR-95015	محمد حسین رضایی
طراحی سیستم هشدار سریع در شبکه بانکی کشور	MBRI-PP-95014	اعظم احمدیان، هادی حیدری
تبیین ظرفیت ابزارهای مالی اسلامی در تأمین مالی طرح‌های غیرانتفاعی	MBRI-PP-95013	وهاب قلیچ
آثار بی‌ثباتی بازار ارز بر بازدهی شبکه بانکی ایران	MBRI-PP-95012	محمودولی پور پاشاه و محمد ارباب‌افضلی
رتبه‌بندی موسسات مالی اسلامی برتر جهان در سال ۲۰۱۵	MBRI-TR-95011	لیلا محرابی
فرصت‌ها و چالش‌های کارت اعتباری بین‌المللی در نظام بانکی ایران	MBRI-PN-95010	رسول خوانساری
ارکان اصلاحات نهادی لازم برای نهادینه‌سازی ثبات بخش مالی	MBRI-PP-95009	علی بهادر
واکاوی ابعاد حقوقی سرمایه‌گذاری خارجی در صنعت بانکی ایران	MBRI-PP-95008	زهرا خوشنود
صورت‌های مالی لازم‌الاجرای بانک‌های ایران: تقابل قانون با استاندارد یا همزیستی مسالمت آمیز؟	MBRI-RR-95007	کارگروه مطالعاتی IFRS در صنعت بانکداری
چارچوب گزارشگری مالی بانک‌های ایران	MBRI-RR-95006	کارگروه مطالعاتی IFRS در صنعت بانکداری
جایگاه مؤسسات اعتباری و واسطه‌گری مالی غیربانکی در نظام مالی	MBRI-RR-95005	مهرداد سپهوند
موانع حذف ربا از نظام بانکی ایران و ارائه راهکارهای اصلاحی	MBRI-RR-95004	فرشته ملاکریمی، وهاب قلیچ
سازوکار مدیریت نرخ‌های سود در چارچوب سیاست پولی	MBRI-PP-95003	اکبر کمیجانی، حمید زمان‌زاده، علی بهادر
صورت عملکرد سپرده‌های سرمایه‌گذاری: ارتقای پاسخگویی در مدل کسب و کار بانکداری بدون ربا، همگرا با IFRS	MBRI-PP-95002	احمد بدری
لزوم اصلاحات ساختاری پایدارکننده‌ی نرخ تورم تک‌رقمی در شبکه‌ی بانکی	MBRI-PN-95001	علی بهادر
۱۳۹۴		
آسیب‌شناسی اوراق مشارکت بانک مرکزی از دیدگاه فقهی-اقتصادی	MBRI-PN-94025	حسین میثمی
مدیریت بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی: پیش‌شرط تحقق نرخ تورم تک‌رقمی	MBRI-PN-94024	مریم همتی
کاستی‌های بازارهای مالی ایران و ثبات قیمتی	MBRI-PN-94023	علی بهادر
کلان‌نگاری بانکداری سایه‌ای در ایران	MBRI-PN-94022	محمد ارباب‌افضلی، مهشید شاهچرا، ماندانا طاهری
مسیر آتی نظام مالی: بانک محور یا بازار محور	MBRI-RR-94021	زهرا خوشنود
آثار مؤلفه‌های بخش حقیقی و رشد قیمت دارایی‌ها در مطالبات غیرجاری بانک‌ها	MBRI-PN-94020	حسین باستانزاد، محمودولی پور پاشا، هادی حیدری
شاخص‌سازی قیمت‌های تجارت خارجی ایران	MBRI-RP-94019	سجاد ابراهیمی
طراحی اوراق بهادار اسلامی تورم‌پیوند در نظام مالی ایران	MBRI-PN-94018	رسول خوانساری و امیر حسین اعتصامی
شمول مالی در ایران: مقایسه‌ای بر اساس معیارهای پایه‌ای گروه ۲۰	MBRI-PN-94017	مجید عینیان
نقد و بررسی پیش‌نویس طرح قانون عملیات بانکی بدون ربا	MBRI-SR-94016	
تحلیل سازوکار تعدیل نسبت کفایت سرمایه در دوره‌های رکود و رونق	MBRI-PN-94015	زهرا خوشنود، مرضیه اسفندیاری
نقش اوراق بهادار اسلامی در تأمین کسری بودجه دولتی	MBRI-PP-94014	وهاب قلیچ
حکمرانی شرکتی در نظام‌های بانکی منتخب و نقش بانک‌های مرکزی	MBRI-RR-94013	مهرداد سپه‌وند، حمید قنبری، امین جعفری، لیلا محرابی
طراحی ابزارهای اسلامی جهت ارائه تسهیلات قاعده‌مند توسط بانک مرکزی	MBRI-PN-94012	حسین میثمی، حسین توکلیان
صورت عملکرد سپرده‌های سرمایه‌گذاری: ارتقای پاسخگویی در مدل کسب و کار بانکداری بدون ربا، همگرا با IFRS	MBRI-PP-94011	احمد بدری

عنوان	کد گزارش	نویسنده / نویسندگان
قواعد مالی و هدف گذاری تورمی	MBRI-PN-94010	ژاله زارعی
عملیات بازار باز در بانکداری مرکزی نوین و تحلیل آن از منظر فقهی	MBRI-RR-94009	حسین میثمی
عوامل موثر بر تحقق سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی در نظام بانکی	MBRI-PN-94008	وهاب قلیچ و رسول خوانساری
ناخشنای عملیات بازار باز	MBRI-WP-94007	پیر پائولو بنینو، سالواتور نیستیکو
برآورد ارزش خدمات خانگی کشور با تأکید بر خدمات زنان خانه دار	MBRI-RR-94006	ابوالفضل خاوری نژاد
افق زمانی گذار به تورم تک رقمی پایدار در سایه سیاست پولی و ارزی	MBRI-PN-94005	حمید زمان زاده
برگزیدگان حوزه های مختلف بانکداری مرکزی در سال ۲۰۱۴	MBRI-TR-94004	ژاله زارعی و ایلناز ابراهیمی
نظام های ارزی: دسته بندی، شناسایی و آثار اقتصادی	MBRI-RP-94003	علی بهادر
قدرت قانونی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	MBRI-WP-94002	زهرا خوشنود، پی. یر. ای. بولتز
معرفی یک شاخص شرایط پولی جدید برای اقتصاد ایران	MBRI-WP-94001	مریم همتی، رضا بوستانی
۱۳۹۳		
عوامل موثر بر بهره مندی از وام و شکل گیری تقاضا برای وام در خانوارهای شهری	MBRI-RR-93042	فرهاد نیلی و مرضیه اسفندیاری
ساختار هزینه های بنگاه ها و تقاضا برای منابع مالی	MBRI-PN-93041	فرهاد نیلی و امینه محمودزاده
رتبه بندی موسسات مالی اسلامی برتر جهان در سال ۲۰۱۴	MBRI-TR-93040	لیلا محرابی
تحلیل پویایی های تورم و رشد اقتصادی در ایران	MBRI-PN-93039	سیدعلی مدنی زاده، هومن کرمی، سعید بیات
بررسی آمار و اطلاعات حوزه تأمین مالی	MBRI-PN-93038	مجید عینیان، امینه محمودزاده
ارزیابی ساختار ترانزنامه و واسطه گری مالی شبکه بانکی کشور	MBRI-PN-93037	مهشید شاهچرا و ماندانا طاهری
چارچوبی برای اصلاح سیاست گذاری پولی در ایران	MBRI-PP-93036	سید احمدرضا جلالی نائینی و محمدامین نادریان
قواعد مالی و پیاده سازی آن در ایران	MBRI-PP-93035	ژاله زارعی
گزارش ادواری «چشم انداز کوتاه مدت اقتصاد کلان ایران» دی ماه ۱۳۹۳	MBRI-PR-93034	حمید زمان زاده
گزارش ماهانه پیش بینی تورم، دی ماه ۱۳۹۳	MBRI-PR-93033	سیدعلی مدنی زاده، سعید بیات، هومن کرمی
رهنگاشت بانکداری مرکزی ایران در افق میان مدت	MBRI-PP-93032	حمید زمان زاده، مریم همتی و حسین توکلیان
تجربه شیلی، ترکیه و برزیل در بازنگری چارچوب سیاست پولی	MBRI-PN-93031	ایلناز ابراهیمی
تنگنای اعتباری از شواهد خرد تا پیامدهای کلان	MBRI-PP-93030	فرهاد نیلی و امینه محمودزاده
صکوک بیع دین به عنوان ابزار سیاست پولی	MBRI-PN-93029	حسین میثمی
رکود تورمی و راهکارهای خروج	MBRI-PP-93028	محمدحسین رحمتی و سیدعلی مدنی زاده
رکود تورمی در ایران: نظم های آماری و عوامل آن	MBRI-PP-93027	محمدحسین رحمتی، سیدعلی مدنی زاده، فاطمه نجفی
مدیریت نرخ ارز تحت نظام ارزی خزنده در کریدور	MBRI-PP-93026	حمید زمان زاده، علی بهادر، حسین باستانزاد، حسین توکلیان
مطالبات غیر جاری یا دارایی های مسموم بانکها	MBRI-PP-93025	فرهاد نیلی و امینه محمودزاده
گزارش ادواری «چشم انداز کوتاه مدت اقتصاد کلان ایران» (آبان ماه ۱۳۹۳)	MBRI-PR-93024	حمید زمان زاده
گزارش فصلی متغیرهای اقتصاد کلان (تابستان ۱۳۹۳)	MBRI-PR-93023	دکتر سیدعلی مدنی زاده، دکتر رامین مجاب، سجاد ابراهیمی، سعید بیات، مجید عینیان، هومن کرمی
گزارش ماهانه پیش بینی تورم (آبان ماه ۱۳۹۳)	MBRI-PR-93022	دکتر سیدعلی مدنی زاده، سعید بیات، هومن کرمی
گزارش فصلی تولید صنعتی ایران (تابستان ۱۳۹۳)	MBRI-PR-93021	سجاد ابراهیمی
شکست بازار اعتبارات	MBRI-PP-93020	فرهاد نیلی و امینه محمودزاده
سیستم حسابهای ادغام شده محیط زیستی و اقتصادی ایران (حساب اقماری محیط زیست ایران) (SEEAIRAN)	MBRI-RR-93019	ابوالفضل خاوری نژاد
بررسی اثرات دور اول و دوم تحولات اقتصاد کلان بر ترانزنامه بانکها	MBRI-PN-93018	هادی حیدری
گواهی سپرده مدت دار سرمایه گذاری خاص: کاستی ها و راه حلها	MBRI-PN-93017	رسول خوانساری، ماندانا طاهری، حمید زمان زاده
پیش بینی تورم ایران با استفاده از منحنی فیلیپس	MBRI-WP-93016	سید مهدی برکچیان، سعید بیات، هومن کرمی
چرخه های تجاری و اعتباری	MBRI-PP-93015	فرهاد نیلی و امینه محمودزاده

عنوان	کد گزارش	نویسنده / نویسندگان
ارتباط پول و قیمت؛ با تمرکز بر اجزای شاخص قیمت مصرف‌کننده	MBRI-PP-93014	رامین مجاب
ارزیابی پویایی صنعت بانکداری ایران با تأکید بر رقابت‌پذیری	MBRI-PN-93013	اعظم احمدیان
هدف‌گذاری تورم؛ لزوم اعمال و پیش‌شرط‌های اساسی	MBRI-PN-93012	ایلناز ابراهیمی
ضرورت بازسازی چارچوب ارتباطی بانک مرکزی	MBRI-PP-93011	مریم همتی
کنترل اثرات ناپایداری و شکست ساختاری تورم با مدل‌های غیرخطی و زمان‌متغیر	MBRI-WP-93010	سید مهدی برکچیان، سعید بیات، هومن کرمی
راهکاری در جهت تقویت رعایت اصول شریعت در قراردادهای بانکی	MBRI-PN-93009	وهاب قلیچ و فرشته ملاکریمی
ارزیابی سرمایه بانک‌ها بر اساس استانداردهای بین‌المللی	MBRI-PN-93008	زهرا خوشنود و مرضیه اسفندیاری
پیش‌بینی تورم ایران با استفاده از عوامل مشترک اجزای شاخص قیمت کالاها و خدمات	MBRI-WP-93007	سید مهدی برکچیان، سعید بیات، هومن کرمی
وضعیت صنایع در دوره‌های رونق و رکود	MBRI-PN-93006	مجید عینیان
ارزیابی وضعیت مطالبات غیرجاری در نظام بانکی ایران و مقایسه آن با سایر کشورها	MBRI-PN-93005	لیلا محرابی
معرفی روش‌های تأمین مالی اسلامی در کشورهای مختلف	MBRI-PN-93004	لیلا محرابی
سپر سرمایه مخالف چرخه سندی از جمله اسناد توافق‌نامه سرمایه‌بال سه	MBRI-PP-93003	زهرا خوشنود
آسیب‌شناسی بازار بین‌بانکی ربالی در ایران با تأکید بر ابعاد فقهی	MBRI-PP-93002	رسول خوانساری
اثر پسماند جانشینی پول در ایران	MBRI-RR-93001	سامان قادری
۱۳۹۲		
ضرورت بازسازی چارچوب ارتباطی بانک مرکزی	MBRI-9228	مریم همتی
استقلال بانک مرکزی؛ گام نخست در پیشبرد اهداف سیاست‌گذاری پولی	MBRI-9227	مریم همتی
تأثیر نوسانات متغیرهای کلان اقتصادی بر مطالبات غیرجاری بخش بانکی؛ رهیافت اقتصادسنجی	MBRI-9226	حامد عادل نیک
اثرات پویای حجم کل بدهی‌ها بر بخش واقعی اقتصاد ایران (۱۳۹۰-۱۳۶۰) و ارزیابی آن به عنوان سازوکار هشداردهنده وقوع بحران مالی	MBRI-9225	احمدعلی رضایی
ارزیابی عملکرد بانک‌ها در سبد دارایی، بدهی، سود و زیان در سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۲	MBRI-9224	اعظم احمدیان
تحلیل سهم از بازار بانک‌ها (۱۳۹۱-۱۳۹۰)	MBRI-9223	اعظم احمدیان
ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی، در بانک‌های ایران (۱۳۹۱-۱۳۹۰)	MBRI-9222	اعظم احمدیان
تجربه بانک‌های توسعه‌ای در بحران اقتصادی جهان و تحولات پس‌انداز و سرمایه‌گذاری در اقتصاد جهانی	MBRI-9221	لیلا محرابی
وضعیت آماری موسسات مالی اسلامی برتر در جهان (با تأکید بر نقش بانک‌های ایرانی)	MBRI-9220	وهاب قلیچ، لیلا محرابی
پایداری تورم و عوامل موثر بر آن در اقتصاد ایران	MBRI-9219	حجت تقی‌لو
مالیات تورمی در ترازوی عدالت	MBRI-9217	دکتر محمداسماعیل توسلی و وهاب قلیچ
مدیریت ثروت اسلامی	MBRI-9216	رسول خوانساری، رضا یارمحمدی
بررسی دیدگاه‌های فقهی پیرامون مسأله جبران کاهش ارزش پول	MBRI-9215	فرشته ملاکریمی
تحلیل عاملی نسبت‌های مالی بنگاه‌های صنعتی پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران	MBRI-9214	ماندانا طاهری، فرهاد نیلی
صکوک کوتاه‌مدت و کاربردهای آن در بانکداری و مالی اسلامی	MBRI-9213	رسول خوانساری، حسین میثمی، لیلا محرابی
جعبه ابزار پیش‌بینی تورم در اقتصاد ایران	MBRI-9212	سید مهدی برکچیان، سعید بیات، هومن کرمی
محاسبه سود قطعی سپرده‌گذاران در بانکداری بدون ربا	MBRI-9211	حسین میثمی
ارزیابی عملکرد صنعت بانکداری در ایران (مقایسه سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۰)	MBRI-9210	اعظم احمدیان
نگاهی به چارچوب قانونی، نهادی و نظارتی ورشکستگی بانک	MBRI-9209	حمید قنبری
تحلیل شاخص‌های عملکرد شبکه بانکی در تأمین مالی تولید	MBRI-9208	اعظم احمدیان
بسترهای تشکیل منطقه بهینه پولی بین کشورهای سازمان همکاری اقتصادی (اگو)	MBRI-9207	مصعب عبدالهی آرنی
حاکمیت شرکتی، نظارت و مقررات احتیاطی در موسسات مالی اسلامی: گزارش پنجمین روز مدرسه زمستانه بانکداری اسلامی	MBRI-9206	حسین میثمی
استانداردهای حسابداری و حسابرسی در موسسات مالی اسلامی: گزارش چهارمین روز مدرسه زمستانه بانکداری اسلامی	MBRI-9205	وهاب قلیچ
مدیریت دارایی و بدهی در بانک‌های اسلامی: گزارش سومین روز مدرسه زمستانه بانکداری اسلامی	MBRI-9204	لیلا محرابی
مدیریت ریسک در بانک‌های اسلامی: گزارش دومین روز مدرسه زمستانه بانکداری اسلامی	MBRI-9203	رسول خوانساری

نویسنده / نویسندگان	کد گزارش	عنوان
فرشته ملاکریمی	MBRI-9202	اصول و مقررات شرعی در معاملات و تأمین مالی: گزارش اولین روز مدرسه زمستانه بانکداری اسلامی
حسین میثمی	MBRI-9201	تورم و جبران کاهش ارزش پول از دیدگاه اسلامی: گزارش هفتمین جلسه نقد پژوهش‌های بانکداری و مالی اسلامی
۱۳۹۱		
حسین میثمی	MBRI-9111	پولی کردن کسری بودجه از منظر اقتصاد اسلامی: گزارش ششمین جلسه نقد پژوهش‌های بانکداری و مالی اسلامی
فرشته ملاکریمی	MBRI-9110	مجموعه روایات ربا(بخش اول)
فرشته ملاکریمی	MBRI-9109	بررسی فقهی و حقوقی وثایق بانکی
فرهاد نیلی و مرضیه اسفندیاری	MBRI-9108	عوامل مؤثر بر استفاده خانوارهای شهری از انواع خدمات مالی
زهره خوشنود	MBRI-9107	ضرورت معرفی رهنمود جدیدی در مدیریت ریسک نقدینگی با توجه به تحولات سیستم مالی در ایران
لیلا محرابی	MBRI-9106	ساختار بانکداری اسلامی در کشورهای اسلامی: نمونه موردی کشور مالزی
حسین میثمی	MBRI-9105	مفهوم‌شناسی ربا و بهره
وهاب قلیچ	MBRI-9104	تورق چیست؟
لیلا محرابی	MBRI-9103	چشم‌انداز اقتصاد اسلامی بر بحران مالی جهانی
لیلا محرابی	MBRI-9102	وضعیت بانکداری اسلامی در کشورهای منطقه MENA
ایلناز ابراهیمی	MBRI-9101	بحران یورو: ریشه‌های پیدایش و سناریوهای آینده
۱۳۹۰		
حسین قضاوی، حسین بازمحمدی	MBRI-9008	عملیات بازار باز در چارچوب بانکداری بدون ربا (تابستان ۱۳۹۰)
فرهاد نیلی	MBRI-9007	کتاب‌شناسی اقتصاد ریاضی (پاییز ۱۳۹۰)
سید صفدر حسینی	MBRI-9006	برآورد قدرت بازاری در شبکه بانک‌های دولتی ایران (بهار ۱۳۹۰)
ابوالفضل اکرمی، پیمان قربانی	MBRI-9005	جنبه‌های اساسی تغییر واحد پول ملی: تجربه ونزوئلا (تابستان ۱۳۹۰)
حسین معصومی، محمد روشن‌دل	MBRI-9004	اصول اساسی اثربخشی نظام‌های بیمه سپرده (تابستان ۱۳۹۰)
زهره سلطانی، زهره خوشنود، طاهره اکبری آلاشتی	MBRI-9003	ساز و کارهای تأمین مالی شرکت‌های کوچک و متوسط (بهار ۱۳۹۰)
وهاب قلیچ	MBRI-9002	بانکداری اخلاقی در جهان (بهار ۱۳۹۰)
حسین قضاوی	MBRI-9001	مالیات تورمی دلار (بهار ۱۳۹۰)
۱۳۸۹		
علی حسن‌زاده، اعظم احمدیان	MBRI-8911	بورس اوراق بهادار در ایران و برخی کشورهای منتخب
امیر حسین امین آزاد، حسین معصومی	MBRI-8910	قانون بانک مرکزی فدراسیون روسیه
مهدی منجمی	MBRI-8909	سیاست‌های پولی و قیمت نفت
هادی حیدری، زهرا زواریان، ایمان نوربخش	MBRI-8908	مدیریت نقدینگی وجوه نقد صندوق شعب با استفاده از مدل انتشار
لیلا محرابی	MBRI-8907	مصوبه تشکیل مراکز خدمات سرمایه‌گذاری استانی
مهشید شاهچرا	MBRI-8906	بررسی برنامه پنجم توسعه کشور
طاهره اکبری آلاشتی	MBRI-8905	آیین‌نامه اجرایی حمایت از صادرکنندگان خدمات فنی و مهندسی
ترانگ بوی، تامیم بایومی، مترجم: سوفی بیگلری	MBRI-8904	اثر خارجی بحران‌های مالی آمریکا و انگلستان بر دیگر نقاط جهان
پرستو شجری	MBRI-8903	نقش یوان در موفقیت تجاری چین
مجید صامتی، سعید دانی کریم‌زاده، لیلا نیلفروشان	MBRI-8902	ادوار تجاری و آزمون علیت گرنجر
حسین میثمی، محسن عبدالهی، مهدی قائمی‌اصل	MBRI-8901	امکان‌سنجی فقهی-اقتصادی استفاده از نهاد وقف در تأمین مالی خرد اسلامی

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران: میدان آرژانتین، ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰
کدپستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱ صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

www.mbri.ac.ir